

אוגוסט 2015

נייר עמדה בנושא הקהילה הטרנסית ומערכת החינוך

מוגש מטעם פרויקט גילה להעצמה טרנסית בשיתוף ארגון מעברים

1. זכותם של א/נשים טרנסים לשוויון במשפט הישראלי היא זכות שהוכרה מפורשת בפסיקת בית המשפט העליון כחלק מחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו¹ והיא נכללת בהגנה הנפרשת על הקהילה הלהט"בית כולה אשר הוכרה בשורה של פסקי דין. זכות זו אינה נפרשת רק על מי שעשה שימוש בטכנולוגיות רפואיות לשינוי מין². שכן "הקשיים החברתיים והמשפטיים שעמם נדרש הטרנסגינדר להתמודד אינם תלויים במידת השלמת תהליך פיזיולוגי לשינוי המין. עצם אי ההכרה בזהות המגדרית של הפרט, כפי שהוא רואה אותה, היא פגיעה בזכות לשוויון"³. עוד נפסק, כי איסור אפליה מחמת מין שבחוק מתייחס גם לשינוי מין, גם לזהות מגדרית שונה וגם ל-"עצם החריגה מהקטגוריות המוכרות של "נשים" ו"גברים" ו יהא ביטוייה אשר יהא"⁴.
2. החשיבות של הכרה בזכותם לשוויון של אנשים שונים מגדרית בלי קשר לשימוש בטכנולוגיות רפואיות לשינוי מין, קריטית שבעתיים כאשר מדברים על הקשר שבין הקהילה הטרנסית למערכת החינוך. הנגישות לטכנולוגיות אלו אפשרית רק למי שגילם 18 הגם שהם יכולים לקבל נגישות, במקרים מסוימים לפרוצדורות מקדימות שונות. חשוב להבין כי גם אם אדם לא עבר הליך כירורגי או הורמונלי לשינוי מין, הוא עדיין יכול להזדהות כטרנסגינדר ולאמץ מופע מגדרי שאיתו הוא מזדהה או לאמץ מופע מגדרי שאינו אחד. הגנה מפני אפליה בשל שונות מגדרית היא נקודת הפתיחה לדיון בזכות לחינוך והקהילה הטרנסית ולא בכדי חוק זכויות התלמיד עיגן לאחרונה את איסור ההפליה מחמת זהות מגדרית ונטייה מינית. לפיכך, על מערכת החינוך חלה חובה להבטיח את שלומם ואת השתתפותם הפעילה של א/נשים שונים מגדרית.
3. נתון נוסף שיש לשים במרכזו של הדיון הוא שבשל ההדרה המערכתית והחברתית של א/נשים שונים מגדרית, קהילה זו חסרה את התמיכה החברתית והמערכתית להתמודד עם שונותם המגדרית במסגרת מערכת החינוך רבים אינם זוכים לסיים לימודים תיכוניים ובוודאי שלא לרכוש השכלה גבוהה. שיעורים גבוהים של בני נוער ואף בוגרים שונים מגדרית אינם בקשר עם משפחתם ו/או נזרקו מביתם, מציאות זו מגבירה עוד יותר את הנשירה מבתי הספר והופכת את רכישת ההשכלה הגבוהה למשימה בלתי אפשרית.
4. חוות הדעת שלהלן תצביע על מספר נקודות מרכזיות לשילובם של בני נוער וצעירים טרנסים במערכת החינוך הממלכתית וכן מספר אפיקי פעולה להשלמת השכלת בוגרים מקרב בני הקהילה. מפאת חוסר המקום נתייחס בקצרה לכל נקודה, אולם נשמח לעמוד לרשותכם למידע נוסף ומעמיק בכל סוגיה. מכל מקום, אנו שבים ומדגישים את חשיבות מעורבותם של א/נשים טרנסים במחקר אודותיהם ובקבלת החלטות הנוגעות לחייהם.

מערכת החינוך הממלכתית

5. **תמיכה בהליך האישי של התלמיד/ה - כל תלמיד/ה שונים מגדרית הם ייחודיים ויש להם צרכים ייחודיים התלויים בשורה של גורמים פנימיים וחיצוניים.** אין מסע מגדרי אחד דומה לאחר, לא בקצב, לא באמצעים שנקטים, לא בתמיכה הנדרשת ולא בביטויים של השונות המגדרית. על כן, יש להיזהר מקביעת סטנדרטים נוקשים ויש להבטיח את הטמעתם של כללים מנחים אשר מאפשרים להתאים את התמיכה. על כן, בנוסף לדגשים המועלים בחוות דעת זו, על צוות בית הספר להיות מסוגל להקשיב לתלמיד/ה ולעבוד ביחד איתם על מציאתם פתרונות שיבטיחו את שלומם והשתתפותם הפעילה במסגרת בית הספר. יש לבצע הדרכות לצוותי בתי הספר בנוגע לשונות מגדרית במטרה לאפשר לתלמידים ותלמידות אלו להזדהות בהתאם למגדרם ("לצאת מהארון") בסביבה בטוחה ותומכת. יש להוסיף למערכי שיעורי הליבה שיעורים בנוגע לשונות מגדרית ומינית ולהכשיר מורים ויועצים להעבירם.

¹ ע"פ 5833/12 פלונית נ' מדינת ישראל (פסק דין מיום 12.9.2013), פסקה 5 לפסק דינו של השופט גיבראן

² בכללן של טכנולוגיות רפואיות לשינוי מין, נטילת הורמונים המשפיעים על דיכוי/עידוד סממני מין משניים ופרוצדורות כירורגיות שונות כדוגמת בניית חזה נקבי/זכרי, בניית אבר מין נקבי זכרי, נישוי פנים ועוד.

³ ע"פ 5833/12 פלונית נ' מדינת ישראל (פסק דין מיום 12.9.2013), פסקה 5 לפסק דינו של השופט גיבראן

⁴ סע"ש 791-06-13 מרינה משל נ' מט"ח (פסק דין מיום 13.5.2014), פסקה 8 לפסק דינה של השופטת איצקוביץ'

פרויקט גילה להעצמה טרנסית: למשלוח דואר - אלברט קיוסו 1 דירה 37 ת"א | 058-6880709

contact.gila@gmail.com | www.gila-project.com | www.facebook.com/ProjectGilaTrans

מעברים – שינוי בר קיימא לקהילה הטרנסית: המרכז הגאה, טשרנובסקי 22, ת"א | +972-52-4776707

http://maavarim.org | +972-52-4776707 | info@maavarim.org | facebook.com/maavarim.org/

6. **בתי ספר יסודיים והגיל הרך** - בעוד נטייה מינית רלוונטית בגיל ההתבגרות, ביטויי שוני מגדרי נוכחים כבר ביסודי ובגיל הרך. יש להנגיש תוכניות לימודים בנושא מגדר, שוני מגדרי, וסובלנות כבר בגילאים אלו, והכשרה של צוות החינוך לנושא זה. ראוי לציין כי כלל הילדים והנוער סובלים מבריונות בשל ביטויים מגדריים שאינם עומדים בקנה אחד עם מינם המולד. ילדות שמבטאות התנהגות גברית, וילדים המבטאים התנהגות נשית סובלים מהצקות ואלימות. הדבר נכון לילדים טרנסג'נדרים, אך גם לכלל הילדים - כולל כאלו שאינם טרנסג'נדרים.
7. **בריונות** - תלמידים ותלמידות שונים מגדרית חשופים ביתר שאת לתופעות של בריונות והתעללות מצד חבריהם לספסל הלימודים ואף הצוות המקצועי. במחקר שפורסם במאי 2015 נחשף כי 50% מהבוגרים השונים מגדרית ספגו אלימות בשל שונותם המגדרית, יש לשער כי שיעורים אלו זהים אם לא גבוהים בקרב הילדים ובני הנוער. במחקר שנערך בארה"ב בשנת 2011 נמצא כי 82% מהתלמידים והתלמידות השונים מגדרית אינם בטוחים בבתי הספר, 44% הותקפו באלימות ו- 67% סבלו מבריונות רשת⁵. רמת הבריונות הבלתי נסבלת ממנה סובלים התלמידים והתלמידות השונים מגדרית מובילה לכך שיש פי שמונה יותר סיכוי שהם ינסו להתאבד ופי שש יותר סיכוי שילקו בדיכאון קליני. על כן, יש צורך מיידי בהתאמת כללים מנחים ובמערכי שיעור, שבמרכזם אחריותם של כלל התלמידים וצוות בית הספר להבטיח שתלמידים ותלמידות שונים מגדרית יהנו מסביבת לימודים בטוחה. יש להבטיח שכל מקרה שדל בריונות, הטרדה, אפליה או אלימות טופל באופן החמור ביותר ובאופן מיידי תוך שמירה על כבוד הנפגע/ת וזהותה המגדרית. יש להבטיח כי צוות המורים יהיה בעל ידע והבנה בנושאים הרלוונטיים, כי מערכי השיעורים והפעילויות הבית ספריות יכללו התייחסויות חיוביות לשונות מגדרים וכי יפותחו ויוטמעו כללים מנחים להתמודדות עם טרנספוביה בצורה מכבדת ואפקטיבית.
8. **שימוש בכינוי גוף מועדף ושם מועדף** - זכותם של תלמידים ותלמידות שונים מגדרית להגדרה עצמית של זהותם. למעשה כיבוד הגדרתם העצמית הוא הדבר הבסיסי ביותר שיש לעשות על מנת להבטיח את השתתפותם הפעילה במסגרת הבית ספרית ועל מנת לשמור עליהם מפני פגיעה בכבודם העצמי. יש לאפשר לתלמידים ותלמידות שונים מגדרית להזדהות בשם אותו בחרו לעצמם ובכינוי הגוף (זכר או נקבה) איתו הם מזדהים⁶. בכך הצוות המקצועי יסדר לתלמיד/ה וכן לחבריהם לספסל הלימודים כי זהותם המגדרית היא לגיטימית. על כן, יש לקבוע באופן מפורש במסגרת החוקים והתקנות הרלוונטיים וכן במסגרת ההכשרות המקצועיות לאנשי חינוך, כי יש לכבד את הגדרתם העצמית של תלמידים ותלמידות שונים מגדרית ולפנות אליהם בשם ובכינוי הגוף איתו הם מזדהים, מבלי לתלות את הדבר בקבלת אישורים חיצוניים כגון אישור רפואי, טיפולי או חוקי לשינוי השם והמין.
9. **התאמת נורמות של לבוש הולם** - אימוץ מופע מגדרי הוא אפיק מרכזי של צעירים וצעירות שונים מגדרית לבטא את זהותם המגדרית, הדבר מקבל משנה חשיבות בהתאם לעובדה שהם אינם יכולים לקבל נגישות לטכנולוגיות רפואיות לשינוי מין. יש לאפשר לתמיד/ה השונה מגדרית להתלבש בהתאם למגדר איתו היא/הוא מזדהה ועל בתי הספר לאמץ כללי לבוש הולם שמאפשרים זאת. יש לאסור על בתי הספר, במסגרת החוקים וההנחיות והתקנות הרלוונטיות, להכריח תלמידים ותלמידות שונים מגדרית להתלבש שלא בהתאם למגדר איתו הם מזדהים.
10. **הפרדה מגדרית** - פעילויות מופרדות מגדרית וחללים מופרדים מגדרית מעמידים קשיים בלתי סבירים על תלמידים ותלמידות שונים מגדרית, אשר מחויבים להזדהות בהתאם למגדר זה או אחר ואשר שונותם המגדרית בולטת יותר במקום בו ישנה הפרדה מגדרית ברורה. יש להטמיע נורמות לפיהן פעילויות מופרדות מגדרית יתבצעו רק במקרים בהם הדבר הכרחי להשגת מטרה חינוכית ספציפית ואין אפשרות סבירה אחרת להשגת אותה מטרה חינוכית. כמו כן יש להבטיח כי תלמידים ותלמידות שונים מגדרית יוכלו להשתתף.
11. **הבטחת נגישות לשירותים ולמלתחות בהתאם לזהות המגדר** - נגישות לשירותים, שהם בפעילויות שמופרדות מגדרית בהתאם לזהותם המגדרית, כפי שהם רואים אותה. מגדרית החוששים להשתמש בתאי שירותים ממוגדרים בהם הם חשופים לפגיעות שירותים שאינם ממוגדרים אשר יהוו סביבה

⁵ National Center of Transgender Equality (2011)

⁶ וכך יש להיות ערים לכך שהתלמיד/ה יבקש לעררב בין כינויי הגוף, כחלק מהמסע האינדיבידואלי שלו/שלה או זהותו/זהותה הלא בינארית.

- בטוחה עבור תלמידים ותלמידות שונים מגדרית, כפי שהם רואים אותה. כמו כן, יש להקצות בכל מוסד חינוכי מספר תאי הרלוונטיים, לאפשר לתלמידים ותלמידות טרנסים להשתמש בשירותים בהתאם לזהותם באופן שכיח לאלים ולהטרדות. יש לחייב את בתי הספר, במסגרת החוקים והתקנות להשתתפות מלאה במרחב הציבורי, והם מרחבים בהם א/נשים שונים מגדרית חשופים בדרך כלל חללים מופרדים מגדרית, מהווה מכשול משמעותי בדרכם של א/נשים טרנסים.
12. **מוסדות מופרדים** - מוסדות לבני נוער וצעירים, כגון פנימיות, בתי מחסה, מוסדות נוער וכו', אשר בהם ישנה חלוקה מגדרית הן בשיבוץ והן בחיי היומיום (כגון בחדרי השינה, במקלחות וכו') אינם נגישים כלל לצעירים וצעירות שונים מגדרית. יש לפרסם כללים מנחים עבור מסגרות חינוכיות אלו אשר יאפשרו קליטה של צעירים וצעירות שונים מגדרית בהתאם למגדר איתו הם מזדהים, או שתעמוד לרשותם האפשרות להשתתפות מלאה ופעילה שלא במסגרת ממוגדרת (למשל במתן אפשרות להשתמש במתקנים לא ממוגדרים).
13. **חינוך בלתי פורמלי** - מעבר לצורך להטמיע את הנורמות הנזכרות לעיל גם במסגרות חינוך בלתי פורמלי יש להקצות משאבים מיוחדים להגברת ההשתתפות של צעירים שונים מגדרית במסגרות אלו, במיוחד על רקע הקשיים החברתיים עמם הם מתמודדים. יש לחזק תנועות נוער ייעודיות המעצימות נוער שונה מגדרית, כגון איגי, קבוצות הנוער של הבית הפתוח בירושלים ובמרכז הגאה בתל אביב. כמו כן במסגרת המנהלת הארצית של החינוך הבלתי פורמלי יש לפתח הדרכות והכשרות לצוותים של תנועות אחרות שכן בני הנוער השונים מגדרית נמצאים בכל שכבות האוכלוסייה ולא בהכרח יכולים להגיע לתנועת נוער ייעודית. כל התנועות הללו מקבלות תקציבים ממשרד החינוך, על בסיסם ניתן לייצר דיאלוג לגבי הטמעת תכנים רלוונטיים.
14. **השכלת בוגרים** - כאמור, בשל הקושי להשתלב במערכת החינוך כתלמידים ותלמידות שונים מגדרית ובשל מכלול הקשיים המשפחתיים, החברתיים, הכלכליים והמערכתיים אשר ניצבים בפני תלמידים אלו, רבים מהבוגרים השונים מגדרית לא זכו למצות את הפוטנציאל שלהם במסגרת מערכת החינוך ורבים אינם מצליחים להשתלב באקדמיה. לפיכך, יש להשקיע משאבים בנגישות לחינוך של א/נשים שונים מגדרית במסגרת תוכניות שונות, כגון: תכניות להשלמת בגרויות, מתן הנחות בשכר לימוד, מלגות מיוחדות לשילוב א/נשים שונים מגדרית בהשכלה גבוהה וסבסוד של מעונות (שכן א/נשים שונים מגדרית חסרים לעיתים קרובות את התמיכה המשפחתית מבחינה כלכלית ומבחינת דיוור). יש להקצות משאבים מיוחדים להכשרה מקצועית של א/נשים שונים מגדרית על מנת להגביר את שילובם בשוק העבודה. כמו כן, יש להקצות משאבים ללימוד השפה העברית, שכן ישנם רבים בקהילה המגיעים מאוכלוסיות שאינן דוברות עברית שפת אם ואינם חיים בקהילות בהם גדלו ומתקשים עוד יותר להשתלב בחברה.

לסיכום

1. א/נשים שונים מגדרית חיים בכל רחבי ישראל ובכל שכבות האוכלוסייה. בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה גוברת והולכת של ילדים ובני נוער אשר מגלים את שונותם המגדרית בגיל צעיר. ילדים ובני נוער אלו זקוקים לתמיכה ולהעצמה שכן יכולתם להתמודד עם הקשיים הנציבים מולם אינה כשל אדם בוגר. נוכח שיעורי הבריונות הגבוהים אליהם נחשפים תלמידים אלו והעובדה שמערכת החינוך הממלכתית כופה על תלמידים הפרדה מגדרית והזדהות מגדרית, ישנה חובה לנקוט עמדות לשיפור נגישותה של מערכת החינוך לתלמידים ותלמידות שונים מגדרית.
2. איסור האפליה מטעמי מין, נטיה מינית וזהות מגדרית שבחוק זכויות התלמיד מקים חובה על רשויות המדינה לפעול לשילובם המיטבי של צעירים שונים מגדרית בהתאם לזהות המגדר איתה הם מזדהים. על מערכת החינוך בכל רבדיה להקדיש משאבים ומחשבה להבטחת שלומם והשתתפותם הפעילה של צעירים וצעירות שונים מגדרית, שכן כל עוד הם אינם מוצאים מקלט בבתי הספר זכותם ליחס שווה ככל יתר התלמידים מופרת. תלמידים שאינם שונים מגדרית זכאים לממש את זהותם המגדרית במסגרת הבית ספרית ועושים זאת יום יום, לפיכך גם תלמידים שונים מגדרית זכאים לאותה נגישות למשאבים ולהזדמנויות.
3. שוב, אנו נשמח לעמוד לרשותכם למידע נוסף, משאבים נוספים וחשיבה משותפת. אנו שבים ומדגישים את חשיבותה של מעורבות הקהילה הטרנסית בהחלטות הנוגעות לחייה ושמחים על ההזדמנות לדיאלוג וקידום האינטרסים המשותפים של השדולה הגאה, מערכת החינוך והקהילה הטרנסית.